
L'estada del jove Salvador Dalí a la presó (1924)

Per ÈRIKA SERNA COBA
PEP VILA MEDINYÀ

Si hi ha un episodi fosc en la biografia del jove Salvador Dalí Domènech (1904-1989), no sempre ben interpretat, que ha portat de corcoll a tots els seus biògrafs i estudiosos de la seva personalitat, aquest ha estat el de la seva estada a la presó quan tenia vint anys, el 1924, en temps de la dictadura de Primo de Rivera. Com que Dalí era una persona provocativa, amb una personalitat molt marcada, hi havia versions per a tothom a l'hora de consignar aquesta peripècia. Més d'un pensava en un càstig merescut per alguna excentricitat comesa com a pintor heterodox, defensor d'idees revolucionàries.

Dalí va estar detingut nou dies a Figueres i vint dies més a la presó de Girona. La detenció inicial, manada pel general governador militar de Girona, Arturo Carsi, es va fer el 21 de juny de 1924. El tema que ja havia estat tractat de passada per la majoria dels biògrafs de Dalí com Descharmes, Luís Romero,⁽¹⁾ etc., va prendre un nou rumb quan l'historiador Josep Clara va publicar el seu treball *Salvador Dalí, empresonat per la dictadura de Primo de Rivera*.⁽²⁾ Clara va poder consultar, a l'Arxiu Històric de Girona, l'expedient i la fitxa personal que donaven fe de la seva estada a la presó d'aquesta ciutat. Cal dir que el seu treball molt ben documentat, amb bibliografia, amb referències a la premsa local i el context polític i cultural del moment, ens estalvia moltes passes i citacions, que serien ocioses repetir ara. L'únic que no queda clar en els papers de l'engarjolament, com ja reconeixia Clara,⁽³⁾ són els motius d'haver estat empresonat, d'aquí que nosaltres hàgim volgut reprendre puntualment el

1. Luís Romero fou potser el biògraf de Dalí que més es va acostar a la veritat del que va succeir. En el seu llibre *Dedalic Dalí* (1989), esmentat per Clara (pàg. 53), fa al·lusió, sense acabar de comprometre's, "a una possible revenja per una actuació de Salvador Dalí pare, en temps d'eleccions, el qual hauria deixat constància notarial d'unes irregularitats a Boadella en les eleccions del mes d'abril de 1923". Els responsables del catàleg de l'exposició *Dalí: els anys joves (1918-1930)*, celebrat al Palau Robert, l'any 1995, a Barcelona, consignen a la cronologia i biografia del pintor aquest episodi, relacionat amb les represàlies per les activitats polítiques liberals que el pare havia desenvolupat (Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1995, pàg. 23).

2. *Revista de Girona*. Diputació de Girona, núm. 162 (gener-febrer 1994), pàg. 52-55.

3. La recerca que puntualment va fer Josep Clara fou aprofitada per Ian Gibson, autor de la monumental biografia: *La vida desafortunada de Salvador Dalí* (Barcelona, Anagrama, pàg. 162-164). Gibson també va poder consultar la versió donada per Salvador Dalí Cusí, en una entrevista publicada a *Empordà Federal*, Figueres, XIII, 2 de juny de 1923, núm. 647.

tema amb la publicació d'un document inèdit que creiem molt interessant. El mateix Salvador Dalí tampoc no va acabar d'explicar tota la veritat quan va parlar del seu arrest a la seva autobiografia *Vida Secreta*.

Així l'objectiu del nostre treball és el de fer una mica més de llum sobre aquest episodi concret, ja que hem pogut consultar una confessió dictada pel notari Salvador Dalí, una mena de memorial de greuges i un esborrany de l'expedient sobre coaccions electorals del Jutjat d'Instrucció de Figueres del 1923, conservat dins del fons documental del despatx de Procuradors Jou de Figueres (1386-2001), ingressat a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, que reproduïm en un apèndix, pel qual sabem que el jove Dalí fou empresonat perquè el seu pare, amb motiu de la seva activitat professional, va denunciar coaccions de les autoritats del moment en no poder anar a Boadella d'Empordà per aixecar acte del resultat de les eleccions. Els responsables polítics del moment, desitjosos que la denúncia no prosperés, empresonen el fill per revenja, pensant-se que Dalí, pare, desistiria de portar-los als tribunals i es faria enrere. El notari, però, no s'acovardeix, i el jove Dalí, sense tenir culpa ni pecat com abans deien, fa uns dies de presó.

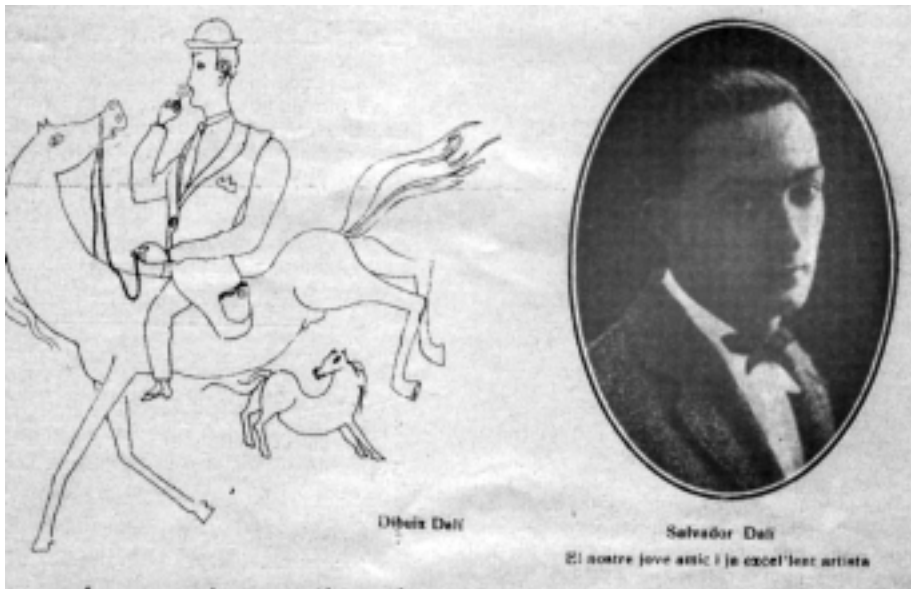
ANTECEDENTS

Sabem que les darreres eleccions a Diputats a Corts abans de la dictadura de Primo de Rivera⁽⁴⁾ es van celebrar el 29 d'abril de 1923, sent alcalde el republicà federal Vicenç Ros Marisch, fabricant d'aiguardent a l'engròs.⁽⁵⁾ A Figueres, segons la confessió del notari que dóna fe de l'assumpte, com si es tractés d'una ciutat medieval, les portes i els accessos a la ciutat estaven controlats, mentre va durar l'elecció, per les forces policials, sota la sospita que havien de controlar la possible arribada de pistolers armats de Barcelona per crear aldarulls durant la jornada electoral. Només podien sortir els que disposaven d'un carnet especial o aval signat per Luis Ballvé de Gallard, agent electoral i cap d'un escamot que servia a les ordres del marquès d'Olèrdola, Manuel Rius Rius,⁽⁶⁾ candidat d'Alfons XIII. El notari Salvador Dalí, que per motius professionals, com a notari en exercici, fou requerit a desplaçar-se fora de Figueres per aixecar acta notarial del resultat electoral de

4. Sobre la dictadura de Primo de Rivera, entre molts altres, són útils els treballs de Lluís Costa Fernández, *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930): comunicació i propaganda a les comarques gironines*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1995. DD.AA., "Catalunya i la dictadura de Primo de Rivera", *L'Avenç*, núm. 72, Barcelona, juny de 1985, pàg. 38-74. DD. AA., *La Dictadura de Primo de Rivera: estudis sobre les comarques gironines*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socis, Girona, 1992. J. M. Roig Rosich, *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

5. Es pot consultar el resultat i l'anàlisi de les eleccions municipals de l'1 d'abril de 1922 al llibre de Manuel Moreno Chacón. *El personal polític republicà a l'Ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*. Figueres. Ajuntament de Figueres, 2004. pàg. 278.

6. Advocat, nascut a Barcelona el 1883 i mort el 1971, segon marquès d'Olèrdola, fill de l'alcalde de Barcelona, Francesc Rius i Tauler, fou Diputat al Congrés ja el 1920 pels districtes de Vilademuls i Sort -Lleida-. S'inicià en la política en el Centre Nacionalista Republicà, influït per Jaume Carner, però aviat es decantà per un liberalisme de signe espanyol. Fou alcalde de Barcelona (1916-1917), i més tard un dels inspiradors de la Unión Monàrquica Nacional.

Imatge d'un Salvador Dalí jove publicada al Sol Ixent de Cadaqués, núm. 100 del 15 agost 1927.

Boadella,⁽⁷⁾ a requeriment de Salvador de Genover i de Batlle, hisendat, veí de dit municipi, amb Pere Sobrepera Blasi de Boadella d'Empordà i Josep Cuberta Arolas de la Jonquera, d'on eren veïns aquests últims i on havien de dipositar els seus respectius vots, però que en no tenir l'acreditació pertinent cap d'ells va poder sortir de la ciutat en el cotxe compartit en què pensaven viatjar. Uns guàrdies civils i uns agents de vigilància del cos de policia a les portes del carrer de la Jonquera,⁽⁸⁾ els barraren el pas, a més de carregar els fusells davant d'ells amb finalitat d'intimidar-los. Dalí, pare, davant d'aquesta contrarietat, en sentir-se coaccionat, i sota amenaça real de disparar les armes, accedeix només a redactar la corresponent acta de denúncia dels fets i desistir de marxar a Boadella. Els amics del notari Joan i Josep Salleras Pla⁽⁹⁾ foren cridats per poder servir com a testimonis dels fets.

7. ACAE. Fons de l'Ajuntament de Boadella d'Empordà. Expedient d'eleccions a Diputats a Corts del 1923. Capsa 276. El resultat fou: Albert de Quintana de León 40 vots i Manuel Rius Rius, marquès d'Olièrdola, 69 vots d'Unión Monárquica Nacional.

8. Concretament l'agent de vigilància pertanyent al cos de policia Francisco Estremera de Torres, de 33 anys, nascut a Cazorla, província de Jaén, i veí de Portbou, el qual fou cridat el dia anterior a les eleccions per tal que es desplaçés a la Comissaria de Vigilància de Figueres l'endemà per ordre del delegat del governador civil de la província. Un cop allà li encomanaren la vigilància de la sortida del carrer de la Jonquera juntament amb una parella de la Guàrdia Civil.

9. Els germans Joan i Josep Salleras Pla, nascuts el 1885 i 1887 respectivament, eren fills de l'important comerciant de vins Vicenç Salleras Camps de Figueres. Josep Salleras va ser Diputat Provincial entre 1917 i 1921, segons consta a *Història de la Diputació de Girona* (Girona. Diputació, 1989), també va ser soci honorari de la Joventut Nacionalista, constituïda en Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà (entitat adherida a la Lliga Regionalista de Barcelona) amb seu al carrer Cervantes, núm. 1 de Figueres.

Salvador Dalí Cusí va voler denunciar els fets davant del Jutjat d'Instrucció de Figueres, i va poder fer anar a declarar els guàrdies que, complint ordres del cap de la policia, li van impedir la sortida. El seu amic Tomàs Jou Barbosa féu les tasques de procurador del gruix expedient que s'instruí i on s'aplegaren nombrosos testimonis que donaren fe de situacions similars que hi visqueren aquell mateix dia, encara que molts d'ells circumval·laren la ciutat per tal de poder sortir per visitar diferents poblacions de la comarca i esquivar, així, els controls de guàrdies civils. El que es denuncia enèrgicament és l'arbitrarietat en les sortides. Els testimonis aportats pel notari, tots ells apoderats del candidat republicà Albert de Quintana, del districte de Figueres, i de Narcís Pla Carreras, del districte de Vilademuls, foren, entre d'altres, Francesc Guillamet Nasplesa,⁽¹⁰⁾ Claudi Margall, el poeta Jaume Maurici Soler,⁽¹¹⁾ Ramon Fortuny, Jaume Turias Canadell de l'Sport Figuerenc, Rafel Ramis Romans,⁽¹²⁾ el sabater Joaquim Rosa Rosa, el xofer de la casa Soler Ramon Puig Vilardell,⁽¹³⁾ el xofer Pere Cairó Batlle, Gregori Coll, l'agent venedor de la casa Ford Eudald Soler Bofill,⁽¹⁴⁾ el també venedor de cotxes de la casa Ford, Pere Viñas Calabrús, l'agent venedor de la casa Ford, Juan Sutrà Viñas, el representant al partit de la Societat d'Assegurances contra incendis "L'Union" Lluís Gifre Pujol, Jaume Romans, Jaume Méndez, Baldomero Terrats, Joan Gibert, Alfons Gumbau Casals, Pere Bosch Bosch –candidat a Diputat a Corts i regidor de Figueres–⁽¹⁵⁾ i Paulí Geli Maymí –Diputat Provincial i veí propietari de Vilamacolum. També s'aporta la declaració dels músics de l'orquestra "La Figuerense", en concret el director Jaume Romans, Jaume Méndez Pairó, Joan Gibert Barris, Adrià Galí Delamont i Baldomero Terrats Boschmonar, que tenien contratada una actuació a Vilarnadal els dies 29 i 30 d'abril i que tingueren problemes per arribar-hi encara que requeriren els serveis de l'alcalde, el qual trucà al governador civil de Girona i se'ls foren facilitats els passis corresponents, així com els altres policies controladors de les sortides de Figueres, en concret estaven col·locats a les connexions amb les carreteres de Peralada, la Jonquera, Roses i Girona en col·laboració amb la Guàrdia Civil que complien les instruccions verbals donades pel governador civil.

10. Republicà federal nacionalista, nascut el 1874, era comerciant de drogues i fou regidor de l'Ajuntament de Figueres els anys 1909-1911, 1920-1923.

11. Director del periòdic nacionalista, adherit a la Lliga Regionalista dit *Alt Empordà* que va ser tancat el 1923.

12. Republicà federal nacionalista, nascut el 1880, mestre, fou regidor de l'Ajuntament de Figueres els anys 1912-1915, 1920-1923.

13. Va declarar amb detall com anava en cotxe amb una bandera catalana identificativa del seu partit, fet que li provocà problemes per sortir pel carrer de la Jonquera, però, coneixedor de la seva situació tan compromesa, abans d'arribar al punt de control, trobà uns veïns de Pont de Molins amb un carro tirat per un burro, als quals negocià el préstec fins a pocs metres de la sortida, on una vegada ja fora, tornà a col·locar la bandera i continuà el seu desplaçament.

14. La seva declaració recull com fou obligat per part de P. Rodríguez Chamorro a endarrerir la sortida fins a les quatre de la tarda, hora en què s'esperaven noves ordres de Girona, però ja era massa tard per desplaçar-se fora de Figueres a fer campanya en pro del candidat Narcís Pla Carreras.

15. Nascut a Palafrugell el 1876, fabricant de sabó, d'ideologia republicà federal nacionalista, fou regidor de l'Ajuntament de Figueres els anys 1918-1923.

Els altres tres notaris de la ciutat també foren requerits per aixecaments d'actes similars, així sabem com Salvador Candal Costa i Martín Mestres Borrell, per un agent del marquès d'Olèrdola, en concret el figuerenc Josep Ferran Galter, per donar fe dels fets que es portaven a terme al col·legi electoral del carrer Nou i aixecar la corresponent acta, així com també el notari Ramon Vandellós Marturet, que es desplaçà a un poble del voltant pel mateix cridat pels de dretes, sense tenir cap problema de desplaçament. Com que els denunciats eren gent important, amb poder, hi havia el perill que si aquesta denúncia prosperés, l'afer se'ls escapés de les mans. En aquell moment la majoria de càrrecs dels ajuntaments i forces policials eren nomenats pels governadors de torn, sense cap més requisit que l'adhesió incondicional.

El document que publiquem, signat pel notari Dalí, vuit anys després, el 4 de maig de 1931, en una atmosfera de llibertat, deixa entreveure l'estat de la justícia en aquell moment, el fet que les forces de l'ordre no es presentessin a declarar. Hi havia també una petita oligarquia figuerenca que feia i desfeia com volia, amb el menyspreu més absolut a les llibertats més bàsiques. Sabem que durant aquesta època foren molt nombroses les arbitriarietats, les denúncies, les actuacions antidemocràtiques dels responsables de la llei i l'ordre. Els incidents que comportaven multes, abusos, censures contra escriptors, sacerdots, la llengua i la bandera del país, les entitats culturals eren constants. Els atacs contra la unitat de la pàtria eren severament castigats. La denúncia del notari, al qual acusen de separatista perillós, posa el dit a la nafra. La lectura d'aquest memorial testimonia com les autoritats polítiques i judicials locals tenien les mans lligades i actuaven sota pressió. Finalment, quan veuen que la denúncia del notari i possiblement d'altres en el mateix sentit, podien portar maldecaps als caps de policia, als governants, en haver obstruït la feina legal d'un notari que també representava la llei, que feia ús de les seves atribucions, la Dictadura es treu de la mànega un decret d'amnistia, que va sortir publicat el juny o juliol de 1924, pel qual s'amnistiaven tots els delictes electorals i d'altres fets delictius que sota aquest paraigua protector restaven així encoberts. D'aquesta manera la querella presentada pel notari amb el delicte que va denunciar va quedar impune. Com a càstig menor per l'atreviment del notari en haver desafiat l'ordre existent en aquella dictadura, sabem que el cap de policia de Figueres i Comissari de Frontera, Prudencio Rodríguez Chamorro,⁽¹⁶⁾ que més tard, el 6 de novembre de 1925, seria nomenat governador civil de Girona, va prohibir la presència del notari al local de l'Sport Figuerense, lloc on passava la major part de les seves hores d'oci i de lleure, del qual el pare de l'artista n'era soci.

Les eleccions de Diputats a Corts del 29 d'abril de 1923 tingueren al districte electoral de Figueres un total de 3.476 vots d'un cens de 9.136, ja que votaren el 73,14%, a favor de l'advocat Manuel Rius Rius, marquès d'Olèrdola, com a guanyador, però consta a l'acta d'acreditació de la Junta

16. Va ser el pare del que el 1974 seria ministre de la Vivienda, Sr. Rodríguez de Miguel.

Electoral que els altres dos candidats, Albert de Quintana i Pere Bosch Bosch, formularen una queixa sobre la legalitat de la votació que afectaria a cada una de les seccions del districte de Figueres.⁽¹⁷⁾

La Dictadura imposada pel general Primo de Rivera, governador militar de Barcelona, en conveni amb el rei Alfons XIII, tingué lloc el 13 de setembre del 1923. Una comissió militar dissolgué l'Ajuntament de Figueres i en constituí un de nou amb Julio Margall com alcalde, que poc més tard passaria a ser substituït per un tal Carbonell, però al febrer del 1924 el governador civil nomenà Eduard Puig Solà. A Figueres tingué conseqüències directes immediates amb el tancament dels diaris *Empordà Federal* i *Alt Empordà* i també clausuraren el Centre Nacionalista, així com tingueren lloc algunes detencions entre les que cal destacar el notari Salvador Dalí, tot i que posteriorment queda en llibertat.⁽¹⁸⁾ Segons un escrit redactat pel pare, quan va ser a la comissaria va poder veure una llista “en la que se enumeran las personas tildadas por la Policía como extraordinariamente peligrosas para la conservación del orden público”. En el primer lloc hi havia el nom del seu fill. El coronel del regiment de San Quintín, Luís Eugenio de la Torre, el va advertir que estava considerat “el separatista más peligroso de la comarca”.⁽¹⁹⁾ El dia 21 de maig de l'any següent el jove pintor Dalí va ser detingut i ingressà a la presó de Figueres fins al 30, en què el portaren a la presó de Girona, on va romandre fins al dia 11 de juny. Amb ell van ser detinguts d'altres, com Jaume Miravittles, alliberat al mateix temps, i Martí Vilanova, que va tardar unes setmanes més.

La ciutat de Figueres en aquella dècada presentava un aspecte modern (l'any 1920 tenia un padró d'habitants de poc més de tretze mil persones) amb nombroses cases modernistes fetes no feia tant, obra de Josep Azemar Pont i dels mestres Sebastià Pi Pi, Joan Papell Llenas, Francesc Puig Saguer, Josep Cordoní Bosch, principalment, l'escorxador municipal, la nova presó, el Casino Menestral, el Casino Sport, dos cinemes en funcionament, el Teatre municipal, la Cambra Agrària de la Rambla, la riera Galligans era bona part coberta, també es disponia d'enllumenat i energia elèctrica i la reurbanització de la Rambla, com a elements més destacats. Són els anys d'actuació com a arquitecte municipal de Ricard Giralt Casadesús que planteja dues operacions d'embelliment urbà importants: el projecte del Parc municipal i la reforma de la Rambla, així com també la millora tècnica de les infraestructures amb la xarxa de clavegueram i empedrat i asfaltat de carrers, que es complementaren amb la municipalització de l'abastament d'aigua potable. Paral·lelament s'aixeca la Biblioteca Popular de la Mancomunitat en el solar de l'antiga

17. Informació consultable a la pàgina web de l'Arxiu del Congrés dels Diputats. Sobre alguns dels incidents que tingueren lloc a diferents pobles de la comarca a favor de la candidatura del marquès d'Olèrdola amb coaccions i compra de vots, es pot consultar *Empordà Federal* del dia 5 de maig del 1923, núm. 643.

18. Publicà un article sota el títol “Un ciudadano digno se defiende. El caso del notario don Salvador Dalí” a *Empordà Federal*, Figueres, 13 d'octubre de 1923, XIII, núm. 666.

19. *Catàleg “El país de Dalí”*. Figueres. Consorci del Museu de l'Empordà i Ajuntament de Figueres. 2004, pàg. 298-299.

Salvador Dalí amb el director de teatre de Figueres, Antoni Montal, l'any 1956 (ACAE-Col·lecció de teatre d'A. Montal, núm. 38).

presó. L'any 1924 Giralt és substituït interinament per Pelayo Martínez Paricio; durant els anys de la Dictadura s'inicia la construcció del grup escolar del Sant Pau que s'inaugurarà el 1932.⁽²⁰⁾

En el tombant dels anys vint, la vida cultural figuerenca era molt remarcable. Des del Patronat de la Biblioteca Popular s'impulsaven nombroses iniciatives que, malauradament, quedarien estroncades amb l'adveniment de la Dictadura de Primo de Rivera. Serà el Casino Menestral qui prendrà la torxa aquells anys difícils. Així el 1928 catorze socis signaren la petició de constitució d'una agrupació de cultura de l'entitat, Atenea, entre aquests hi figuraven Alexandre Deulofeu, Ramon Canet, Joan Subias, Puig Pujades i el pare Dalí. Per Atenea passaren destacats conferencians del moment. Al Casino també s'hi estatjà l'Orfeó Germanor Empordanesa, del qual va ser secretari el poeta Jaume Maurici. La Societat Coral Erato reprenia el 1927 l'activitat teatral de la mà de Joaquim Crumols. El Patronat de la Catequística, constituït el 1921, va saber aglutinar els catòlics en les nombroses activitats que organitzava tant de caire religiós com més lúdic –teatre, excursionisme, esport ...-. El Foment de la Sardana començà la seva activitat el 1926.

20. Catàleg "Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana". Figueres. Consorci del Museu de l'Empordà i Ajuntament de Figueres, 1999, 263 pàgines. I el llibre recentment aparegut de Joan Falgueras i Jaume Santaló. *Figueres, arquitectures i història*. Figueres. Ajuntament de Figueres i Brau Edicions, 2007, 187 pàgines.

REFERÈNCIA AL DOCUMENT DEL FONS DELS PROCURADORS JOU

Durant el mes de juny de 2006, l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà va ingressar, estotjat en 73 caps de trasllat que una vegada catalogades ocupen 390 caps arxivadores equivalents a quaranta metres lineals de prestatgeria convencional, un magnífic conjunt de documents: el fons del despatx dels procuradors Jou de Figueres (1386-2001). Aquesta nissaga de procuradors de la capital altempordanesa oferia els seus serveis al despatx del carrer Joan Maragall de Figueres des d'on tramitaren prop de quatre mil expedients judicials des del 1892 en què s'instal·la Tomàs Jou Barbosa i va continuar després el seu fill Josep Jou Carreras que fou alcalde de Figueres en dues ocasions: 1928-1931 i acabada la guerra del 1939-1946. L'ajudant d'aquest últim continuà el despatx fins al 2001, en què es tancà definitivament.

A més de la documentació estrictament judicial, també oferien els seus serveis comptables per l'administració de patrimonis bàsicament agraris de la comarca, i el pare i fill Jou s'ocupaven del cobrament de censos i altres rendes, de la redacció de contractes de parceria i arrendaments, lloguers d'habitatges ... tant de propietaris residents als pobles del voltant, com de lluny. Cal destacar la important gestió portada a terme per Josep Jou d'actualització i cobrament d'endarreriments als pagesos de pensions una vegada va acabar la guerra civil, alhora que ocupava l'alcaldia figuerenca.

El document que presentem i que editem en un apèndix,⁽²¹⁾ fou fet, doncs, pel pare Jou per encàrrec i potser també per amicitat o, si més no, coneixença de tertúlia del cafè Sport Figuerenc amb el pare Dalí. Desconeixem si es va tramitar, si es va enviar al destinatari procurador de la República Espanyola, fiscal del Tribunal Suprem, ja que no està signat ni enregistrat degudament. Potser va ser només un esborrany d'un document definitiu.

A Figueres: per la data del document –4 de maig de 1931 (l'endemà de la festa major local de la Santa Creu)–, l'alcalde ja era en Marià Pujulà, ja que sortí votat per les eleccions municipals del 12 d'abril. Així el fill del procurador, Josep Jou Carreras,⁽²²⁾ que accedí a l'alcaldia per la mort sobtada de Marià Bassols d'un infart fulminant en cloure una conferència de Dalí al Casino Menestral al febrer del 1928, s'hi estigué fins al 1930 en què Fèlix Jaume Gelart fou triat pels mateixos regidors. Sent ja alcalde, acabada la guerra, Josep Jou no dubtà en donar molts bons informes del notari Dalí, que sens dubte li podien haver ocasionat molts problemes –“bueno y entusiasta por la causa nacional”– el 21 d'abril de 1939 en contestació a la sol·licitud feta pel Juzgado Instructor de depuración de Notarios, domiciliat a Sabadell, des d'on li demanaren els antecedents polítics i d'actuació.⁽²³⁾

21. ACAE. Fons del despatx dels procuradors Jou. Expedient 7/75.

22. Al llibre de Josep M. Bernils Mach: *Figueras, cien años de ciudad. (Premio de investigación en los III Premios literarios de la Sociedad Coral Erato- año 1974.* Figueres, Instituto de Estudios Ampurdaneses, 1975, 400 pàgines, a la pàgina 209 diu literalment:

“José Jou Carreras había nacido en 1889. En 1910 era Procurador de los Tribunales. Le propuso para el cargo el Gobernador Civil Rodríguez Chamorro (padre del que en 1974 sería Ministro de la Vivienda señor Rodríguez de Miguel) quien lo había tratado cuando había sido Comisario de Policía de esta zona”.

23. ACAE. Fons del despatx dels procuradors Jou. Capsa 304.

TEXT DE LA DENÚNCIA

Al Sr. procurador de la República Española, fiscal del Tribunal Supremo.

Antecedentes

Las últimas elecciones de Diputados a Cortes en los tiempos de Alfonso XIII tuvieron lugar el día 29 de Abril 1923. Al amanecer, las puertas que dan acceso a la ciudad de Figueras estaban guardadas por fuerzas de la policía y de la guardia civil. Permanecieron cerradas durante horas de la elección pudiendo entrar y salir de la ciudad tan sólo los que estaban provistos de un carnet especial firmado por un tal Luis Ballvé de Gallard jefe de una partida a las órdenes del Marqués de Olérdola candidato que se titulaba partidario de Alfonso XIII. El notario Salvador Dalí, de Figueras, por no estar provisto del pase o carnet, no pudo salir de Figueras. En su consecuencia, se vió en la imposibilidad de levantar en el pueblo de Boadella un acta notarial referente al resultado de la elección en dicho pueblo.

Manos a la obra

El Notario Dalí es hombre de una candidez extraordinaria. Tenía la convicción de que en los tiempos de Alfonso XIII los jueces disfrutaban la completa libertad para administrar justicia. Ciertamente que los agentes de Olérdola, hombres del Rey, que por estar en el secreto eran de opinión contraria, le advirtieron de que era inútil todo cuanto se intentara para obtener una reparación, pero el Notario no se convenció. Le parecía imposible que se llamara monárquicos quienes estaban seguros de que en el régimen monárquico no se administraba Justicia y cumpliendo con la Ley remitió al Juzgado de instrucción de Figueras un oficio del tenor siguiente:

“Por si la amenaza hecha por la guardia civil, después de cargar los fusiles, de disparar contra un notario que en el ejercicio de sus funciones trata de levantar un acta notarial pudiera contrair una forma más o menos encubierta de coacción, remito a V.S. la adjunta copia del acta notarial por el infrascrito autorizada en el día de hoy cumpliendo con lo dispuesto en el artículo 496 del Reglamento Notarial vigente. Dios guarde a V.S. muchos años. Figueras 29 de Abril 1923. –Salvador Dalí– Iltre. Sr. Juez de primera instancia de este partido”.

En el acta notarial, se explican los hechos: Sencillamente un agente de vigilancia protegido por una pareja de la guardia civil, se opone, según dice: por orden del gobernador, a no dejar que el notario cumpla su misión profesional si no está provisto del pase, que en la comisaría de policía se entregaba, firmado por el llamado Luis Ballvé de Gallard uno de los hombres de la partida.

El Juzgado tiene ya conocimiento oficial de los delitos y conoce también a los delincuentes, pero el digno Sr. Juez Don Clemente del Pino nada puede

hacer. Llama a declarar a la Guardia Civil y se niega ésta a comparecer alegando competencias absurdas. La policía al mando de Don Prudencio Rodríguez Chamorro se resiste a declarar y a proporcionar los nombres de los agentes encargados de cerrar y abrir las puertas de la ciudad. No hay manera de que el sumario adelante en lo esencial por las resistencias que a cada paso se encuentran. El querellante no pierde por eso el tiempo. Presenta diariamente testigos que van declarando nuevos atropellos. Declaran todos los guardas de consumos de la ciudad cuantos atropellos se realizaron a su presencia porque los hombres de Olérdola, actuaban precisamente frente a todos los fielatos. Los delitos quedan probados hasta la saciedad, pero las declaraciones que el juez considera necesarias para procesar no pueden obtenerse porque han de prestarlas los mismos que deben ser procesados.

El gobernador Félix Lueje⁽²⁴⁾ teme, no obstante, un procesamiento inminente y presenta por fin la cuestión de competencia que motiva al querellante la presentación al Juzgado de un escrito del cual se copian los párrafos siguientes:

“Es indudable que, cuando el Sr. Gobernador promueve esta cuestión de competencia, que con arreglo a la Ley, es del todo improcedente, será por un exceso de celo en el cumplimiento de las funciones de su cargo. El Sr. Gobernador se ha enterado de que un agente de vigilancia había atropellado la ley cometiendo varias y repetidas coacciones de carácter electoral, contraviniendo las órdenes expresamente dadas por el Gobernador mismo, y precisamente por esto, cree que el castigo del culpable cae dentro de su jurisdicción y cumplidor siempre de las leyes, requiere para sí la facultad de castigar a quien abiertamente le ha desobedecido. Podría tener el Gobernador la razón de su parte si al desobedecer el agente a su superior jerárquico no hubiera cometido vanos delitos que única y exclusivamente la jurisdicción ordinaria es la competente para depurar y castigar.”

Es de aplaudir no obstante el celo del Sr. Gobernador, porque revela que quien así procede, está poseído de grandes virtudes y de muy delicados sentimientos. Y precisamente por esto entiende esta parte que la cuestión de competencia quedará resuelta a favor de la jurisdicción ordinaria por desistimiento expreso del Sr. Gobernador, cuando este Sr. se entere de que el sumario no se sigue solamente contra el agente de vigilancia, si que también contra todas las personas que hayan tenido en uno y otro sentido participación en los muchos delitos electorales y de otra clase perpetrados en esta ciudad el día 29 Abril de 1923, y entre ellas, contra individuos que no pertenecen ni ha pertenecido nunca al Cuerpo de vigilancia ni a ningún organismo supeditado al Gobernador.

En este estado se encuentra el Delegado que nombró el Gobernador llamado Ricardo Carbonell Jafre, de profesión desconocida y de domicilio ignorado, pues todavía no ha podido ponerse en claro si vive en Barcelona o en Gerona, cuyo Sr., al igual que el agente de vigilancia, tendría ya que estar procesado.

24. Félix Lueje Valdés havia estat nomenat governador civil el 16-12-1922.

Y en igual situación se halla el conocido por Luís Ballbé de Gallard, de ignorada profesión, pero con domicilio en Barcelona para el cual al igual que el agente de vigilancia y el Carbonell se ha pedido también el procesamiento.

Y no sólo afecta el sumario en el actual momento a los indicados Señores, si que también afecta de un modo muy personal al propio Sr. Gobernador Civil, de tal manera que por parte del querellante ha sido ya pedida la declinatoria para que entienda del asunto el Tribunal Supremo de Justicia.

Por todo lo expuesto, cree esta parte indudable que tan propio el Gobernador sepa que el sumario afecta tan personalmente a sus amigos Carbonell y Ballbé y a su propia persona, desistirá de la competencia y dejará a la jurisdicción ordinaria en libertad de acción, con lo cual no sólo mostrará tener un gran respeto a la Ley si que también a la dignidad del ofendido.

Contrariamente a lo que los delincuentes creían, España no estaba falta de Justicia porque el Juez no dió lugar a la inhibición solicitada por el Gobernador y la Presidencia del Consejo de Ministros confirmó la disposición del Juez.

Para que desapareciera completamente la Justicia en España fue preciso implantar la Dictadura, servida por los mismos delincuentes, como se verá a continuación.

Entra en acción la inmundada dictadura

A partir de la Dictadura, los Jueces pueden cumplir su misión D. Clemente del Pino ascendió a Magistrado. El Juez que le sustituye D. Cayetano Rodríguez de los Ríos se posesionó en 5 Abril de 1924 y pidió la excedencia, tomando posesión en 10 de Junio del propio año el Juez Don Luis Jaime de Torrés. Al marchar D. Cayetano Rodríguez tomó a su cargo el sumario el Juez Municipal accidental el prestigioso abogado Don Luis Portabella Conte-Lacoste por no poder intervenir el Juez Municipal efectivo por haber prestado declaración. El Sr. Portabella decretó el procesamiento del agente de vigilancia, y no hubo tiempo para más porque alguien procuró nombrar juez especial de la causa al juez de la Bisbal Sr. Nestares Fernández de Linares.

Mientras el trasiego de jueces se realiza, el Notario Dalí es detenido por un policía por orden, según dice, del Coronel del Regimiento de San Quintín Don Luís de Eugenio de la Torre y conducido a la Delegación quedando encerrado en una dependencia de dicha oficina. En un armario de la dependencia hay una lista que puede leer quien quiera, porque está a la vista del público, en la que se enumeran las personas tildadas por la Policía como extraordinariamente peligrosas para la conservación del orden público. El primer nombre de la lista es el hijo del Notario Sr. Dalí, muchacho que en aquella ocasión contaba 17 años de edad. El truco está visto, apoderarse del hijo para amedrentar al padre, convirtiendo a éste con una especie de Guzmán el Bueno, barato.

Una vez el padre ha podido leer la lista, la policía, en la misma comisaría, lo presenta al Sr. Coronel. Este señor en presencia siempre del Jefe de Policía Don Prudencio Rodríguez Chamorro amonesta al padre, le advierte que la policía lo considera como el separatista más peligroso de la comarca y que está segura de que es un hombre muy peligroso para la conservación de orden. El Notario Dalí comprende inmediatamente la maniobra y manifiesta que, sea cual fuere el concepto que merezca los delincuentes hayan sido completamente juzgados. No supieron ya que hacer del Notario y lo dejan en libertad.

Prisión del hijo del notario

El mismo día en que el prestigioso juez accidental Sr. Portabella decreta el procesamiento del agente de vigilancia que impidió al Notario el cumplimiento de su misión profesional, el sargento comandante de la Guardia Civil en Figueras practica, naturalmente sin orden judicial. No dió resultado alguno, pero esto no impidió que quedara el hijo detenido, se le fichara tomándole las impresiones digitales y fuera encarcelado en la prisión de Figueras, donde estuvo nueve días completamente incomunicado. Se le trasladó después de esta incomunicación a la cárcel de Gerona donde permaneció 20 días más mezclado con ladrones, asesinos y toda clase de gente maleante. La verdad es también que entre toda dicha gente existían dignos y honorables perseguidos por la infame Dictadura.

Esta canallada la cometió un hombre que en esta provincia se distinguió por su maldad. Se llamaba Arturo Carsi y se titulaba gobernador civil de (la Provincia) digo, Gerona. Este hombre, en presencia de Don Darío Rahola, Director de el Autonomista de Gerona y Don José Xirau, catedrático de la Facultad de Derecho de la Universidad de Barcelona, dijo al Notario Salvador Dalí: “Lo de su hijo no tiene importancia. Se lo cobran y hacen bien. Deje Vd. la querrela y hablaré yo con el Juez militar que es amigo mío y la cosa se arreglará”.

Pero el caso es que el Notario no retira la querrela y no hay manera de matar al hijo ni matar al padre para que la retire. ¿Qué es lo que procede hacer ante semejante terquedad? Pues nombrar un Juez especial para que entienda de todos estos delitos que persigue el Notario Dalí. Y así se hace. Se nombra Juez especial de la causa al Sr. Francisco Nestares Fernández de Lieneres⁽²⁵⁾ quien no quiere levantar de ningún modo el procesamiento decretado por el Juez Sr. Portabella.

En fin: la Dictadura comprendió que esto no podía terminar judicialmente sin la condena de los delincuentes, en aquel entonces sus servidores, y usando de las facultades discrecionales de que estaba

25. Anteriorment aquest personatge apareix com a Nestares Fernández de Linares, però en aquest apartat del text original l'han transcrit com a Francisco Nestares Fernández de Lieneres.

investido el Dictador, según él por el pueblo y por el Rey y según el pueblo por el Rey solamente, se le ocurrió publicar en Junio o Julio de 1924 un decreto de amnistía para todos los delitos electorales y, con este decreto, la Audiencia sobreseyó la causa sin tener en cuenta que la querrela se refería a muchos otros delitos no electorales y que tienen una fuerte sanción en el Código penal.

Resultado final

Los delitos quedaron impunes, los de la querrela y los cometidos para evitar sus efectos, pero en cambio Don Prudencio Rodríguez Chamorro fue nombrado Gobernador Civil de Gerona para que pudiera tener bien atados a todos cuantos se atrevieron a protestar de su actuación como jefe de policía de Figueras y para que pudiera imponer al Notario la orden indecente, que impuso, de que se abstuviera de concurrir al Sport Figuerense, Sociedad de la que era socio y donde el Notario pasaba sus pequeños ratos de ocio.

Este es, Excmo. Sr., mi memorial de agravio.⁽²⁶⁾

Figueras, 4 de Mayo de 1931
Salvador Dalí
Notario

26. L'original diu "agraviso". Corregim segons sentit.

